

СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИЙ ВЗГЛЯД НА ОЦЕНКУ ТЕЛЕСНЫХ ПОВРЕЖДЕНИЙ, ОБРАЗУЮЩИХСЯ ПРИ ПАДЕНИИ ЧЕЛОВЕКА НА ПЛОСКОСТИ, И ОБСТОЯТЕЛЬСТВА ИХ ВОЗНИКНОВЕНИЯ

Завальнюк А. Х., Юхимец И. А., Кравец А. Ф.

Резюме. Действующее уголовное процессуальное законодательство Украины требует при проведении судебно-медицинских экспертиз телесных повреждений устанавливать их происхождение от действия определенных травмирующих факторов, что относится к прямым обязанностям судебно-медицинского эксперта. Установление обстоятельств, при которых они возникли, не требует медицинских знаний, а потому не относится к компетенции судебно-медицинской экспертизы. Не должен и не обязан судебно-медицинский эксперт в своём заключении также устанавливать обстоятельства получения травмы при падении человека на плоскости, поскольку идентичные по морфологии и локализации телесные повреждения могут возникать при самых разнообразных ситуациях. Только следователь и суд в состоянии собрать достаточно доказательств для выводов об образовании определенных телесных повреждений у пострадавшего при его падении на плоскости.

Ключевые слова: судебно-медицинская экспертиза, падение на плоскости, определение обстоятельств травмирования, специальные знания, компетентность эксперта.

FORENSIC-MEDICAL APPROACH TO THE EVALUATION OF INJURIES, WHICH ARE FORMED IN A CASE OF FALL OF A PERSON FROM OWN HEIGHT TO THE PLANE SURFACE, AND TO THE CIRCUMSTANCES OF THEIR OCCURRENCE

Zavalniuk A., Yukhymets I., Kravets A.

Abstract. The current Criminal-Procedural Code of Ukraine in case of forensic-medical examinations of injuries requires to determining of their origin from the action of certain traumatic factors and that belongs to the direct responsibilities of forensic-medical examiner. Determining the circumstances of their formation, does not require any medical knowledge, and therefore does not belong to the competence of the expert. The examiner should not determine and is not obliged to determine the circumstances of injuries in case of falls from one's own height, because the same injuries (identical morphology and localization) a person can get in different situations. Only the investigator and the court are able gather enough evidences for the conclusions about the circumstances of injuries in case of fall from his own height to the plane surface.

Key words: forensic medicine, trauma.

УДК 61:02-12/1057-3

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА КАТАСТРОФ

© Войченко В. В., Мішалов В. Д.,* Мамедов Ш.М.о.,

В'юн В. В., Івашина О. Х.

КЗ «Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи» ДОР»
Національна медична академія післядипломної освіти
імені П. Л. Шупика*

Резюме. У статті викладені актуальні питання щодо організації роботи судово-медичної служби при ідентифікації загиблих осіб, в умовах надзвичайних ситуацій з масовими жертвами людей в Україні.

Ключові слова: надзвичайні ситуації, масова загибель людей, комплексний підхід при проведенні судово-медичної ідентифікації.

ВСТУП. Останнім часом актуальність ідентифікації особи зростає в зв'язку з випадками локальних військових конфліктів, масових катастроф і стихійних лих, а також зростанням неорганізованої міграції населення, що призвело до збільшення частки судово-медичних експертиз з метою встановлення особи, а також до необхідності розробки нових науково-методологічних підходів до вирішення цієї проблеми. Зважаючи на наявність в літературних джерелах системного характеру ідентифікаційних завдань та шляхів їх вирішення, незалежно від причин, що призвели до масової загибелі людей [1-3, 6-8, 10-16], на сьогодні відомий власний вітчизняний досвід

стосовно оптимізації роботи судово-медичних експертів в умовах масової загибелі людей. Судово-медична експертиза при загибелі великої кількості людей в умовах надзвичайних ситуацій має свої особливості і потребує проведення відповідного обсягу і різновидів судово-медичних досліджень для ідентифікації осіб.

Метою дослідження є обґрунтування важливості застосування **комплексного підходу** при ідентифікації невідомих трупів за умов масових жертв під час збройних конфліктів та катастроф.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ.

В історії воєн ще з давніх часів існує термін «невідомий солдат». Найбільша кількість таких безіменних героїв з'явилася у ході світових війн ХХ століття. Переконалим свідченням цього є могили невідомих солдатів у багатьох українських містах і селах. І це незважаючи на те, що уряди воюючих країн намагалися вирішити проблему ідентифікації своїх загиблих військовослужбовців. Для цього існували й існують донині особисті розпізнавальні знаки: жетони, медальйони тощо. Ця тема набуває особливої актуальності сьогодні, коли багато військовослужбовців, загиблих у зоні АТО, на довгий час, а можливо й назавжди залишаються невідомими. Військові дії на сході України виявили серйозну проблему – ідентифікацію тіл загиблих військовослужбовців. Ідентифікація людських останків, які мають місце в результаті військових конфліктів, включають в себе складні наукові, технічні, правові та культурні питання.

Це величезний пласт проблем, який викрився з часів початку воєнного конфлікту і все більше виповзає на поверхню на тлі інших нагальних проблем сьогодення, і який всім нам разом фахівцям з різних галузей доведеться піднімати не один рік, а можливо не один десяток років.

Ідентифікація особи часів воєнного конфлікту значно ускладнюється після обстрілів з реактивної артилерії, після падіння літака чи гвинтокрила, або за обставин, якщо тіло довгий час перебувало в несприятливому середовищі на полі бою. У сучасних війнах із застосуванням особливо смертоносною зброї тіла загиблих у більшості своїй понівечені до невідомості або спалені дотла. Результатом варварських військових дій є десятки, сотні невідомих тіл або фрагментів тіл, які необхідно ідентифікувати. З такою кількістю загиблих і зниклих безвісти Україна за свою історію незалежної держави зіткнулась вперше.

Великий обсяг робіт і значні пошкодження тканин і органів трупів, які перешкоджають їх впізнання, роблять ідентифікацію особи загиблих в результаті надзвичайних подій з масовими людськими жертвами особливо надскладним завданням.

В останні роки можливості ідентифікації особи значно розширились з появою технологій, пов'язаних з аналізом ДНК, який дозволяє з високою мірою достовірності (99,999...%) встановити або виключити родинність, з повною науковою точністю. Не дивлячись на те, що свій відлік ДНК-ідентифікація веде лише з 1985 року, її все частіше, і потрібно відмітити, справедливо, називають «**золотим стандартом**» судової експертизи. Не без підстав вважається, що в науковому і в прикладному відношенні ДНК-аналіз краще розроблений для цілей ідентифікації людини, чим будь-який інший традиційний ідентифікаційний метод дослідження в судовій медицині. Однак, як показує практика сьогодення під час збройних конфліктів та катастроф при ідентифікації невідомих трупів необхідно застосовувати **комплексний підхід**. Це пов'язано цілою низкою споріднених між собою обставин.

По-перше, в жодній науковій галузі немає методів, при застосуванні яких помилки **не можливі в принципі** і ДНК-аналіз не є виключенням. Людський фактор виключати не можна ніколи. Той самий експерт-генетик, це жива людина і при проведенні процесу експертизи він може допустити помилку. Помилки, які трапляються, є скоріше винятком з правила і вони не дискредитують ДНК-аналіз, як метод. Вони лише є індикатором проблем, пов'язаних з його застосуванням.

Все ж слід зауважити, що в останній час науковці-практики дещо надмірно захопились «золотим методом». Відомо, що не існує універсальних методів бездоганних в науковому і в прикладному відношенні, будь-який метод може мати такі грані свого застосування, які поки що знаходяться за рамками розроблених методик. Ціна помилки висока, навіть коли дослідження проводяться на рівні встановлення групової приналежності крові. Ще до більш значно серйозних правових, соціально-економічних, морально-етичних, культурних наслідків можуть призвести помилки з введенням в практику методів аналізу ДНК, які значно підвищили інформативність дослідження, довели ідентифікаційну значимість експертних даних до рівня індивідуалізації.

По-друге, специфічна особливість ідентифікації особи у випадках масової загибелі полягає в тому, що **необхідне число зіставлень ознак розшукуваних і загиблих може перевищувати десяток тисяч комбінацій**. Це унеможливує роботу з ідентифікації особи без попереднього ретельного судово-медичного сортування (систематизації) об'єктів.

Тому при встановленні особи у випадках масових загибелі в наслідок катастроф, воєнних конфліктів зростає роль встановленню **біологічного профілю**, тобто визначення загальних ознак: расової приналежності, статі, віку, зросту, розміру головного вбрання, групи крові, інших загальних ідентифікаційних ознак, які не тільки є джерелом додаткової інформації, а й дозволяють провести судово-медичне розмежування об'єктів, що підлягають ідентифікації.

Загальновідомо, що ідентифікація особи являє собою одну з найбільш актуальних проблем судової медицини. За визначенням ідентифікація особи - це встановлення особи конкретної людини за сукупністю всіх властивостей, що відрізняють його від інших людей. Це завдання, складність якої полягає, перш за все, у великій різноманітності об'єктів ідентифікації, обсягом експертної роботи і чисельних методів дослідження, різноманітних за технологією, складних по виконанню і оцінці результатів.

Відомий Український науковець-практик **Олег Володимирович Філіпчук**, який в свій час створив алгоритм ідентифікації особи..., рекомендує розпочинати кожне ідентифікаційне дослідження з визначення загальних ознак, і тільки потім переходити до приватних. Попереднє визначення групових ознак, за думкою Філіпчука О.В., дозволяє виключити тотожність і вирішити питання про приналежність останків одному або декільком людям, а також надає можливість обмежити коло об'єктів, що підлягають подальшому порівняльному дослідженню. Відомо також багато випадків, коли встановити особу загиблого вдавалося на підставі поєднання загальних ознак і слідів перенесених захворювань або травм.

Зараз для цілей ідентифікації особи невпізнаних трупів, у тому числі розчленованих, підданих руйнуванню і спотворенню застосовуються наступні основні способи і методи:

1. Фіксація особливостей обличчя. Для цих цілей необхідно сфотографувати і описати обличчя трупа для одержання словесного портрета. Подалі ідентифікація по рисам обличчя можлива як в результаті порівняння фотографій трупа і прижиттєвих фотографій особи, так і за словесним портретом.

2. Дактилоскопічне дослідження. Варто враховувати, що навіть при значних гнильних змінах, вдається відновити рельєф папілярних ліній при застосуванні загально відомого оцтово-спиртового розчину Ратневського. При дослідженні кистей рук також слід шукати професійні зміни їх у вигляді забарвлення шкіри і нігтів, наявність мозолів, що розташовуються в певних місцях, металізація різними металами, імпрегнація шкіри мікрочастинками вугілля, тощо.

3. Виявлення анатомічних особливостей. До них відносяться вроджені аномалії розвитку кісткової системи і внутрішніх органів, перенесені травми (трепанация), гігантизм і карликовість тощо.

4. Розпізнання патологічних змін. У випадках обгорання тіла і «зварювання» органів не слід відмовлятися від проведення гістологічного дослідження, який може виявити новоутворення, атеросклероз, кардіосклероз, силікоз, пневмосклероз інші захворювання.

5. Вивчення особливих прикмет. Особливі прикмети (рубці, виразки, вроджені плями, деформація частин обличчя, протези, вади опорно-рухового апарату) ретельно описуються і фотографуються.

Особливої уваги заслуговують татування, які несуть на собі значні інформаційні навантаження. При слабо помітних татуваннях на змінених гниттям шкіряних покровах доцільно застосувати розчин Ратневського, з додатком перекису водню, який відновлює (та відбілює) первісний стан шкіряних покривів людини.

6. Дослідження будови вушної мушлі. Ідентифікаційні дослідження з використанням в якості порівняльного матеріалу особливостей будови вушної мушлі (раковини), яка, за твердженням фахівців, володіє не меншою індивідуальністю, як неповторний малюнок папілярного візерунка фаланги пальця людини.

7. Серологічні дослідження. Використовуються коли виникає необхідність встановлення видової, групової, статевої приналежності, належності фрагментів одному трупу.

8. Дослідження різних предметів: одягу, документів, прикрас є цінним інформаційним матеріалом для встановлення особи.

При масовій загибелі людей, що супроводжується пошкодженням трупів з втратою багатьох ідентифікаційних ознак, особливого значення набуває **ідентифікація особистості по кістковим останкам і зубам**, які найбільш стійкі до руйнівних факторів навколишнього середовища. Кістки мають велике число індивідуальних ознак і, що особливо важливо для практики, зберігаються тривалі терміни, які обчислюються роками, в той час як м'які тканини швидко руйнуються під впливом процесів гниття. По кістках навіть через багато років після смерті можна розпізнати індивідуальні ознаки, що служать підставою для ідентифікації: вроджені вади розвитку, наслідки перенесених протягом життя поранень, їх давність, сліди захворювань і професійної діяльності. Навіть останки після кремації можуть включати в себе фрагменти голівки плечової, стегнової кісток, тазу, черепа і зубів, які достатні для діагностики прижиттєвих переломів, вад розвитку, захворювань та інших групових ознак.

Тому більшість методичних розробок по ідентифікації людини присвячені вивченню саме кісткових останків:

1. По кісткових залишках можливе встановлення біологічного профілю. Загально відомими методами визначають расову приналежність, стать вік, зріст, розмір, головного вбрання, групу крові, інші загальні ідентифікаційні ознаки.

2. Дослідження зубощелепного апарата є одним з найбільш ефективних і надійних методів ідентифікації особи. З метою ототожнення використовують такі ознаки, як кількість, розміри, конфігурація, особливості розташування зубів, аномалія їх розвитку, патологічні процеси, характер прикусу, сліди колишніх травм, медичні

втручання (пломби, коронки, протезування). Для цілей упізнання використовуються порівняльні матеріали: амбулаторні карти, історії хвороби, прижиттєві рентгенограми, зуботехнічні зліпки, тощо.

3. Рентгенологічне дослідження використовують коли ті чи інші зміни трупа унеможливають ідентифікацію іншими традиційними методами. Рентгенологічна ідентифікація ґрунтується на тім, що кісткові структури різних відділів кістяка людини (лобних пазух, щелеп, тазу, хребта, кінцівок, інш.) є суцільно індивідуальними і неповторними. Після одержання прижиттєвих рентгенограм досліджувану частину трупа рентгенографують у необхідному ракурсі і порівнюють з прижиттєвою рентгенограмою цього ж відділу кістяка.

4. Портретно-остеологічна ідентифікація. Є значним за обсягом розділ ідентифікаційних методів досліджень.

4.1. Одним з таких є метод словесного портрета, відомий як «Комбінований графічний метод дослідження» (КГМ – Федосюткін Б.А. з співавторами - 1987), який дозволяє зробити реконструкцію зовнішнього обліку обличчя по черепу, та дати детальний словесний портрет людини (по 35-ти пізнавальним ознакам) за анатомо-морфологічними особливостями будови лицевого кістяка черепа, що досліджується.

4.2. Ідентифікація особи методом фотосуміщення черепа трупа і прижиттєвого фотознімка зниклої людини. Фотосуміщення черепа трупа і фотознімка людини полягає в отриманні на одному фотознімку зображення голови людини і черепа з наступною оцінкою ступеня їх відповідності. При цьому зображення черепа і голови суміщають за попередньо визначеними впізнавальними орієнтирами (константними точками) та контурами. В процесі фотосуміщення визначають збіг константних точок, контурів м'яких тканин, їх товщини, а також ідентифікаційні ознаки зубів.

4.3. Ідентифікація особи з застосуванням методу алгоритмів графічних ідентифікаційних (АГ). Для порівняння фотознімків голови людини і черепа трупа використовується запропонований Г.А. Самойловим (1965) апарат проєкційної геометрії. При цьому виготовляють різномасштабні фотознімки черепа трупа і голови з зажиттєвої фотографії та проводять їх взаємне орієнтування за відповідними правилами. Якщо ж існує перспектива відповідності цих порівнювальних об'єктів - зображень, то визначають їх тотожність. Цей метод дістав назву алгоритмів графічних ідентифікаційних (АГ). Всього запропоновано 6 видів алгоритмів, складність яких зростає від першого до шостого номера.

Всі вище наведені традиційні методи і прийоми ідентифікаційних досліджень не позбавлені недоліків. Але в своїй сукупності вони можуть скоротити і навіть виключити використання складних технологій.

Третьою причиною, чому при ідентифікації невпізнаних трупів необхідно застосовувати **комплексний підхід** слугує те, що процес впізнання людських останків може бути в скорому майбутньому ускладнений таким важливим моментом, як **забезпечення таємниці інформації про ДНК людини – прайвесі** (англ. ргівасу - тайна, уединение, частная жизнь). Зважаючи на останні здобутки в галузі генетики, майже у всіх країнах виникає проблема забезпечення таємниці інформації про ДНК людини. В силу тих обставин, що інформація, яку несе в собі ДНК людини представляє собою унікальний ідентифікатор, і може розкрити дані відносно самої особи, так і її сім'ї і ближніх родичів - така інформація являється індивідуальною і, таким чином, виключно конфіденційною. В рамках забезпечення права на інтимність особистого життя людини, генетична інформація повинна пильно охоронятися. В жовтні 2003 року ЮНЕСКО прийняла Міжнародну декларацію про генетичні дані людини. В ній наголошувалось про важливість відповідності практики, пов'язаної зі збором, використанням і збереженням генетичних даних особи, національному законодавству та міжнародному праву захисту прав і основних свобод людини. Найдалше у цьому напрямку просунулися Сполучені Штати, хоча і там на федеральному рівні немає конкретного захисту ДНК-інформації. Інші країни, в тому числі й Україна, відстають у законодавчому забезпеченні генетичної безпеки своїх громадян, і це, на сьогодні, є суттєвою проблемою. Отже, є нагальна необхідність з залученням науковців юристів, генетиків, спеціалістів з питань етики і культури прискорити розробку і прийняття закону, який би міг забезпечити охорону генетичних даних особи, в тому переліку, і зібраних для пошукових цілей безвісти зниклих в пеклі війни.

По-четверте, процес впізнання людських останків в період воєнного конфлікту може бути пов'язаний з таким обмеженням, як **недостатність ресурсів**. Слід нагадати, що ДНК-аналіз є доволі коштовний метод дослідження, який потребує надсучасне технічне і висококваліфіковане кадрове забезпечення. Але навіть якщо лабораторія акредитована, відповідає самим високим стандартам, вона може не мати технічної та кадрової можливості впоратись з великим об'ємом робочого навантаження. Залучення додаткових людських ресурсів, наднормова напружена праця фахівців для вирішення завдань, пов'язаних з проведенням аналізу ДНК, повинні бути компенсовані очікуваними додатковими фінансовими затратами. Вони відрізняються в залежності від числа необхідних аналізів та коштовності останніх.

Рішення використати аналіз ДНК для ідентифікації людських залишків повинно бути прийнято на основі ретельно продуманих, безперечних наукових міркувань. В кожному конкретному випадку **попередня експертна оцінка зможе допомогти забезпечити прийняття вірного рішення**, відносно планування ідентифікаційного процесу. І це, в певній мірі, визначить необхідні ресурси для вирішення ідентифікаційних завдань.

В деяких ситуаціях традиційні методи ідентифікаційних досліджень можуть виявитись більш здійсненними і менш затратними. В таких випадках можливо використовувати методи і стандарти більш низької якості, але це не означає, що ці стандарти входять в протиріччя з загально прийнятими принципами лабораторної наукової практики.

По-п'яте, інколи ДНК- дослідження не може бути проведене за обставин **відсутності порівняльних біологічних зразків** (відсутність близьких родичів, проживання родичів в іншій країні, відмова родичів від участі в ідентифікаційній експертизі та інше).

По-шосте, війна – це час великих трагедій і великих помилок. Не поодинокі випадки, коли родичі відмовляються довіритись результатам проведеної ДНК- експертизи, та прийняти до серця та розуму незворотне – загибель рідної людини. Тих, хто втратив рідних і близьких на фронті неоголошеної війни, можна зрозуміти. Горе заступає очі й призводить до страшних непорозумінь. **Родичі відмовляються визнавати страшну правду**, яка гірка і безсердечна. Їм хочеться вірити, що воїн, який згинув у вогняному пеклі, насправді десь у полоні, в лікарні, поранений, скалічений, але живий. Саме про це думають люди, коли відбувається найстрашніше – смерть близької людини. І це не просто слова. В практичній діяльності доводиться стикатись з подібними непорозуміннями.

ВИСНОВКИ.

1. Проведення ідентифікаційних досліджень невідомих, загиблих в умовах надзвичайних ситуацій з масовими жертвами, необхідно розпочинати з проведення традиційних методів ідентифікаційних досліджень з визначенням загальних ознак, і тільки потім переходити до приватних. Аналіз ДНК не повинен бути єдиним методом позитивної ідентифікації.

2. У випадках масових загибелі в наслідок катастроф, воєнних конфліктів зростає роль попереднього встановлення біологічного профілю, тобто визначення загальних ознак: расової приналежності, статі, віку, зросту, розміру головного вбрання, групи крові, інших загальних ідентифікаційних ознак, які не тільки є джерелом додаткової інформації, а й дозволяють провести судово-медичне розмежування об'єктів, що підлягають ідентифікації.

3. Традиційні методи для проведення ідентифікації особи є доволі прості в застосуванні, не потребують коштовного обладнання, доступні для застосування, не займають багато часу.

4. Вони є об'єктивними, наглядними, переконливими і в своїй сукупності дають високі 100% - достовірні позитивні результати ідентифікації.

5. Зазначені методи дослідження легко піддаються наочній критичній оцінці, їх результати можуть бути зважені не тільки фахівцями, а і пересічними громадянами - рідними загиблих.

Література

1. **Ардашкин А. П.** К методике организации судебно-медицинских работ по идентификации личности в условиях чрезвычайных ситуаций с массовыми человеческими жертвами / А. П. Ардашкин, Н. Г. Юдина // Судебно-медицинская экспертиза. – 2005. - № 1. - С. 32-25.
2. **Войченко В. В.** Досвід робота судово-медичних експертів при ліквідації наслідків дорожньо-транспортної пригоди з масовою загибеллю людей у м. Марганець Дніпропетровської області / В. В. Войченко, Ш. Мо. Мамедов, О. В. Пушкова // Судово-медична експертиза. - 2011 - № 3. - С. 4-10.
3. **Кісь А. В.** Оптимізація роботи судово-медичних експертів в умовах масової загибелі людей, пов'язаної з бойовими діями в зоні АТО / А. В. Кісь, В. Д. Мішалов, В. В. Войченко і інш. // Судово-медична експертиза. - 2014. - №2. - С. 3-8.
4. **Войченко В. В.** Особливості проведення молекулярно-генетичної ідентифікації загиблих в зоні АТО / В. В. Войченко, О. Х. Івашина, Н.В. Полотненко-Повстяна // Судово-медична експертиза. - 2014. - №2. - С. 8-11.
5. **Войченко В. В.** Експертний взаємозв'язок при проведенні цитологічних та молекулярно-генетичних експертиз в практиці Дніпропетровського обласного бюро судово-медичної експертизи / В. В. Войченко, В. В. Черняк, О. Х. Івашина // Судово-медична експертиза. - 2015. - №1. -С. 68-71.
6. **Іванов П. Л.** Практическое использование молекулярно-генетических технологий для решения задач судебно-экспертной идентификации неопознанных останков при чрезвычайных ситуациях с массовыми человеческими жертвами / П. Л. Иванов, Е. В. Щербакова, Ю. И. Пиголкин // Судебно-медицинская экспертиза. - 2004. - № 5. - С. 31 -40.
7. **Клевно В. А.** О взаимодействии бюро СПЭ Ростовской области (РФ) и Донецкой области (Украина) при ликвидации катастрофы пассажирского самолета ТУ-154 в августе 2006 г. / В. А. Клевно, А. Е. Панов // Материалы международной конф. «Актуальные вопр. Сотрудничества судебно-медицинских служб государств-участников СНГ». - Минск, 29 мая-1 июня 2007 г. - С. 33-36.
8. **Лопатин Д. А.** К вопросу об организации опознания лиц, погибших в условиях чрезвычайных ситуаций /

- Д. А. Лопатин, Н. Г. Юдина // Матер. 5 Всероссийского съезда судебных медиков: - М.: ВОСМ. - 2000.-С. 46-47.
9. **Мішалов В.Д.** Недоліки і проблеми організації судово-медичних заходів в умовах надзвичайних ситуацій з масовими жертвами людей в Україні / В. Д. Мішалов, О. І. Герасименко, В. В. Войченко, Г. А. Зарицький // Збірник наукових праць НМАПО імені П. Л. Шупика. - Київ. - 2009. - Вип. 16. - Книга 3. - С. 74-80.
 10. **Пашинян Г.А., Тучик Е.С.** Судебно-медицинская экспертиза при крупномасштабных катастрофах. - Москва, 1994. - 136 с.
 11. **Ракитин В. А.** Опыт идентификационных ДНК-исследований в случаях массовой гибели людей / В. А. Ракитин, А. В. Волков, И. В. Корниенко // Матер. VI Всероссийского съезда судебных медиков. - Москва-Тюмень. - 2005. - С. 233-235.
 12. **Тучик Е. С.** Некоторые вопросы организации судебно-медицинской экспертизы в чрезвычайных ситуациях / Е. С. Тучик // Судебно- медицинская экспертиза. - 1993. - № 3. - С. 33-35.
 13. **Хоменок Ю. В.** Методические рекомендации по идентификации личности в случаях авиационных происшествий. Киев, 1978.-15 с.
 14. **Щербакова Е. В.** Алгоритм компьютеризированного анализа молекулярно-генетических данных для решения задач идентификации личности по исходам событий с массовыми человеческими жертвами / Е. В. Щербакова, В. В. Щербаков, П. Л. Иванов // Судебно-медицинская экспертиза. -2005. - № 1. - С. 21-24.
 15. **Звягин В. Н.** Медико-криминалистическое исследование фрагментов тел при массовом поступлении трупов / В. Н. Звягин, О. И. Галицкая, М. А. Негашева // Судебно-медицинская экспертиза. – 2012. - №2. – Т. 55. - С. 4-10.
 16. **Звягин В. Н.** Биометрическая сортировка трупов, разрушенных в очаге катастрофы, по признакам пола, продольным, обхватным размерам и степени подкожных жировых отложений / В. Н. Звягин, О. И. Галицкая, М. А. Негашева // Судебно-медицинская экспертиза. – 2012. - №3. – Т. 55. - С. 4-8.

A COMPREHENSIVE APPROACH FOR THE FORENSIC IDENTIFICATION OF VICTIMS DURING ARMED CONFLICTS AND DISASTERS

Voichenko V.V., Mishalov V.D., Mamedov Sh.M.o., Vyun V.V., Ivashyna A. H.

Summary. The article presents current issues on the organization of forensic services in the identification of dead people in emergencies with mass victims of people in Ukraine.

Keywords: emergency, massive loss of life, comprehensive approach in conducting forensic identification.

УДК 343.226:646-053.2/5:17(070)

СУДОВО-МЕДИЧНА ОЦІНКА ПРОЯВІВ ЗАПОДІЯННЯ КАТУВАНЬ І МОРДУВАНЬ ТА ШЛЯХИ ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ФІКСАЦІЇ У ФОРМАТІ «СТАМБУЛЬСЬКОГО ПРОТОКОЛУ»

©**Войченко В. В.**¹, **Мішалов В. Д.**,² **В'юн В. В.**,¹ **Валіахметов Д. А.**³

КЗ «Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи» ДОР¹
Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика²
Київське міське клінічне бюро судово-медичної експертизи³

Резюме. У статті наведена судово-медична оцінка деяких проявів заподіяння катувань і мордувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання та шляхи їх ефективної документальної фіксації у відповідності до положень «Стамбульського протоколу».

Ключові слова:судово-медична експертиза, катування, мордування, «Стамбульський протокол»

ВСТУП. Гарантованість прав та свобод громадян є рисою відзнаки конституційного статусу і держава розглядає це як свій первинний обов'язок. Кожна людина повинна знати та мати віру, що хто б не зчинив шкоди її здоров'ю - винні завжди понесуть незворотну кару за законним порядком, що її воля та права це не тільки слова, а є реальність.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання, була прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1984 року і складена із 33 статей. Конвенція набрала чинності 26 червня 1987 року.

«Стамбульський протокол» - керівництво по ефективному розслідуванню і документуванню катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання» <http://www.ohchr>.